

עולם ההלכה

מכון סמיכה
ניגיש ככל אחד
נוולם החכמה

גיליון ה' | שבת קודש פ' ויצא | ו' כסלו תשפ"ה

עולם השבת
Rav Yitzhak Sultan Maggid Shuir, Curriculum Developer.

עולם הכשרות
ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעסקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

What should I do if I find money in my pocket on Shabbos?

The Rama [1] rules that if someone accidentally leaves money in their pocket before Shabbos, then they may walk with it in their pocket until they reach a safe place where they should then shake it out.

הגרא"ח נאה בעת שיהותו בבוכרה

His reasoning is that there is no prohibition against moving a muktzeh item after the person had begun moving it before Shabbos, and that the person carrying the money is still actively involved with moving it. The Magen Avraham [2] and Shulchan Aruch Harav [3] agree with Rama, whereas The Gra [4] disagrees. He holds that it is only permitted to move a kli she'melachto l'isur once it was moved l'tzorech mekomo, as Tosfos and Mechaber in this seif ruled,

because the primary prohibition of moving a kli shemelachto l'isur is only violated when it is picked up. If it is picked up for a permissible reason it can be moved anywhere and if not it can't be picked up.

However, moving muktzeh is a violation when it is picked up, moved, and put down. If it was picked up before Shabbos that was permissible, but once it is Shabbos continuing to carry it is forbidden. [5] Mishnah Brurah [6] quotes Derech Hachaim who accepts Rama's ruling, but only in the case of a pocket with money in it. This is because in such a case, the pocket is not considered a bosis. However, if someone were actually carrying muktzeh coins with their hand at the onset of Shabbos, then they would have to drop them immediately.

Shulchan Aruch Harav [7] adds that one must immediately go to the place where they want to leave the money and that they may not linger while still carrying it.

Rav Chaim Naeh in Badei Hashulchan [8] writes that one should not remove the money from their pocket by hand; instead, they should shake it out. If that is not possible, then they should remove the clothing containing the money.

[1] 266:12
[2] 266:19
[3] 266:19. He gives an additional reason because it is titul b'gufo. Shulchan Aruch Harav Im Biurim V'hearas pg. 110 fn. 47 explains that although it is muktzeh gamur, he is allowed to move it because we can presume there is a potential loss, as implied by the wording of Shulchan Aruch Harav 308:13.

[4] 266 s.v. vmiif
[5] This explanation of Gra is based on Mishna Brurah 308:13 and B'inyanei Muktzeh p. 12. It addresses the problem Chazon Ish 49:8 raises with it.
[6] Biur Halacha 266:12 s.v. yachol
[7] Kuntres Achron 301:10
[8] 113:11

בענין הסועד אצל מי שאינו שומר כשרות

שאלה

בדבר מה ששאל אחד מבני קהילתנו, שאביו ואמו הזמינוהו לביתם, ולעת עתה אינם מקפידים על כשרות מאכליהם, אך הבטיחו לו שיקנו עבורו מאכלים כשרים. והגם שאינם מקפידים על הכשרות, בטוח הוא באלה שלא ישליוהו במאכלים שאינם כשרים מרוב אהבתם אליו. ונפשו בשאלתו, כדת מה לעשות, אם יכול לסמוך עליהם ולאכול מן המאכלים שקנו והכינו עבורו.

ושאלה זו מצויה מאד, ובפרט בזמן הזה שעליו אמר הנביא (מלאכי ג, כד) "והשיב לב אבות על בנים", שהרבה מאחינו ואחיותינו חוזרים בתשובה, ובני משפחותיהם עדיין אינם שומרי תורה ומצות, ויש צורך לבאר ולפרש הדיון, אם מותר להם בכה"ג לאכול בבית הוריהם.

עד אחד נאמן באיסורין

בתחילה נקדים בכללות הענין, שיש לשאול על כל אדם המתארך ואוכל בבית חבירו, היאך הוא יודע שהמאכלים שהובאו לפניו כשרים. והתשובה לזה, שאנו סומכים על הכלל שאמרו במסכת חולין (י, ב):
עד אחד נאמן באיסורין.

ופירש רש"י (שם ד"ה עד): "דכל יחיד ויחיד האמינתו תורה. וזבחת מבקרך ומצאנך, ושחט את בן הבקר (ויקרא א), ואכלי כהנים על ידו". וכן מצינו שכל איש מישראל סומך על אשתו שזוהרת מטומאת נדה (תוס' גיטין ב, ב ד"ה עד אחד (הראשון)). וכענין זה אמרו חז"ל במסכת שבת (לב, א): "הלכות הקדש, תרומות ומעשרות הן הן גופי תורה ונמסרו לעמי הארץ".

ועל סמך זה, יכול כל אורח לאכול ממאכלי בעה"ב. כי בשעה שבעה"ב מגיש לפניו בשר, הרי הוא מעיד עליו שנשחט כדיו, וגם נמלח כראוי, ושלא נתערב בו בשר חולב, ושהתבשיל בדוק משרצים ומכל שאר איסורי השייך בו. וכפי שכתב רש"י במסכת יבמות (פח, א ד"ה ואמר ברי לי): "והא ודאי פשיטא לן דסמיכנו עליה (עד אחד) כל זמן שלא נחשד, דאי לא הכי אין לך אדם אוכל משל חברו ואין לך אדם סומך על בני בתו.

ולא זו בלבד, אלא שלפי מצוות התורה אף אנשי הקודש הכהנים סומכים על כל אדם מישראל ואוכלים משחיטתו, שהרי כן ציוותה תורה שכל ישראל השוחט בהמה לעצמו, יתן לכהן את הזרוע והלחיים והקיבה, והכהן אוכלם על פיו.

שני תנאים לנאמנות עד אחד

אמנם לא נאמר כלל זה שעד אחד נאמן, אלא בקיום שני תנאים:

התנאי הראשון:

אדם זה שסומכים עליו יודע ומכיר בכל פרטי המצוה[1]. ודבר זה מתואר בדיון נאמנות לטהרות, שמתחילה היה כל אדם נאמן, אבל כאשר התברר לחכמים שעמי הארץ לא היו בקיאים בדיני טהרות וטומאות, תקנו שלא לסמוך עליהם בעניינים אלו, אלא אם כן יקבל על עצמו בפני שלשה ללמוד ההלכות ולשמור לעשותם, ואז סומכים עליו ועל אשתו ובניו וכמו שכתב הרמב"ם (בפרק י הלכה א-ה מהלכות טמאי משכב ומושב).

ומפני זה פסק המחבר (שו"ע יו"ד סימן א, סעיף א ע"פ מה דאיתא במסכת חולין ג, ב) שאין נותנין לשחוט אלא לאחר שבודקין את השוחט אם הוא מומחה ויודע הלכות שחיטה: "וכל אדם אפילו אין מכירין אותו שמוחזק לשחוט שלא יתעלף, וגם אין יודעין בו שהוא מומחה ויודע הלכות שחיטה מותר ליתן לו לכתחלה לשחוט ומותר לאכול משחיטתו, שרוב הרגילין לשחוט הם בחזקת מומחין ומוחזקין. בד"א בשאינו לפנינו אז מותר לאכול משחיטתו וסומכים על החזקה. אבל אם הוא לפנינו צריך לבדוק אם הוא מומחה ויודע הלכות שחיטה אבל אין צריך לשאלו אם נתעלף. הגה, וי"א שאין לסמוך על החזקה אלא בדיעבד, אבל לכתחלה אין לסמוך על חזקה במקום דיכולין לבררו (מרדכי והגהות אשר"י ואגור בשם א"י ושאלתות פ' בהעלותך).

התנאי השני:

אדם זה שסומכים עליו אינו מזלזל בהאיסור שהוא מעיד עליו. זה מתואר בדיני מעשרות, שאף שיודעים כולם הלכותיו עמי הארץ אינם נאמנים מפני שמזלזלים בו. וכך מצאו חז"ל בימי יוחנן כהן גדול, שרבים מעמי הארץ לא היו מפרישים מעשרות מפני שחשו על ממונם. וגזרו ששוב לא יסמכו עליהם לענין הפרשת מעשרות כדאיתא במסכת סוטה (מח, א). וכן נמצא בירושלמי סוטה (פרק ט, הלכה יא).

וכן כתב הרמב"ם (בפרק טו, הלכה א מהלכות מעשרות): "בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק שלחו בית דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישין אותה. אבל מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני היו עמי הארץ מיראש"ל מקלילו על עצמן ולא היו מפרישין אותן. לפיכך גזרו שלא יהא נאמן על המעשרות אלא אנשים נאמנים. אבל עמי הארץ פרותיהן ספק ואין נאמנין לומר מעשרין הן. וזהו הנקרא דמאי".

אסור לסמוך על מי שחשוד על הכשרות

ע"פ הג"ל נמצא, שאין לסמוך על מי שאינו שומר על כשרות המאכלים. ואף אם נגיש שהוא יודע מה אסור ומה מותר, אינו נאמן לפי שמולזל באיסור זה. וכן פסק המחבר (יו"ד סימן קיט סעיף א): "החשוד לאכול דברים האסורים, בין אם הוא חשוד באיסור תורה בין אם הוא חשוד באיסור דרבנן, אין לסמוך עליו בהם, ואם נתארח עמו לא יאכל משלו מדברים שהוא חשוד עליהם". ולפי זה, מי שנמצא אצל קרוביו וידידיו שאוכלים נבלות וטרפות ר"ל, אינו יכול לאכול אצלם אף שמבטיחים לו שיקנו בשבילו אוכל כשר. דכיון שחשודים על הדבר, אינם נאמנים בו.

חידושו של האגרות משה – היתר של קים לי בגויה

והנה כע"ז נשאל להגר"מ פיינשטיין באגרות משה (יו"ד חלק א סימן נד) לענין אנשים כשרים ששומרים תורה ומצוות שאוכלים על שלחן בניהם שאינם שומרי תורה ומצוות ל"ע, האם יש עצה לאלו החלופים לאכול אצל בניהם ובנותיהם החשודים על אכילת איסור מאחר שאין להם כל נאמנות על איסורים[2].

וחידש, שיש מקום להקל במקום שהאב יודע וקים ליה שבנו וכלתו לא יכשילוהו באיסור. וזה, על ידי שהוא מכיר בטבעם בידיעה ברורה אחר נסיון של כמה פעמים וראה שלא הכשילוהו באיסור בשום פעם. והם עושים כן משום שאינם רוצים לצער, או מפני שבטבעם אין רוצים להעביר אחרים על דתם. ובמקום כזה יכול לסמוך עליהם ולאכול מה שקנו והכינו עבורו.

יסוד וגדר נאמנות הג"ל

והביא ראייה לזה מהא דאיתא במסכת כתובות (פה, א) שיש כח לדיין להאמין את מי שהוא מכיר בו כאדם נאמן ולפסוק את הדין על פיו אף באופן שלפי הדין הוא פסול להעיד. והכי איתא שם: "היא איתתא דאחייבא שבועה בי דינא דרבא, אמרה ליה בת רב חסדא [אשת רבא], ידענא בה דחשודה אשבעה, אפכה רבא לשבועה אשכנגדה".

וראים דרבא האמין את אשתו אע"פ שאשה היא וגם אינה אלא עד אחד. ועל פי דבריה פסק שהנתבע חשוד והפך השבועה להתובע. ה"ה כאן, יכול האב לסמוך ולעשות מעשה על סמך בנו כיון דקים לי בגויה.

וממשיך שם הגר"מ פ"ל לבאר גדר דין קים ליה בגויה, שאינו מדין נאמנות רק מצד ידיעה. וזה לשונו: דמצד נאמנות, היינו שאינו יודע בידיעה עצמית שאינו משקר רק מחמת שהוא צדיק וחסיד יודעין שלא משקר ויש להאמינו, אינו כלום להאמינו ביחיד, דהתורה נתנה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחיד לדיני

ממון כמו כל אדם שהם בחזקת כשרות, ולא ניתנה תורה לשיעורים שכל אחד יאמר מי שרוצה, ולכן כל כח הנאמנות נתנה תורה לכל איש שסתמו הוא בחזקת כשרות כמו לצדיק וחסיד היותר גדול בעולם כמשה ואהרן, והצריכה דוקא שנים. אבל זהו רק מדין נאמנות שלא מכיר האיש וטבעו ומדותיו בעצם רק מצד חזקתו, אבל אם יודע ומכיר את האיש בעצם מצד טבעותיו ומנהגיו שניסוהו הרבה פעמים וראה שאינו משקר, אין זה מצד נאמנות אלא זהו ידענה וכראייה ממש וכו'. ואף שכתבו הר"ף והרמב"ם דבזה"א אין דנין דין קים ליה בגויה [לענין דיני ממונות, וכמבואר בכתובות דף פ"ה וא"ב אין להקל בנדון דידן מטעם קים

הגר"מ פיינשטיין בקריאת מכתב מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

ליה] מסתבר שהוא רק בידינו ממון ולא באיסורין שאין בזה דין ב"ד. ולכן בשעת הדחק ולאנשים חלופים יש להקל אם יודע בברור שקים ליה גויה מצד טבעותיה ומנהגיה באיזה נסיונות שלא תכשילהו לסמוך עליה ולאכול ממה שמבשלת בעדו ואמרה שעשתה בהכשר, אבל לאחרים ושלא בשעת הדחק ולבריאם יש להחמיר".

גבולים בנאמנות של קים לי בגויה

אולם נאמנות זו של קים לי בגויה איננה ענין רחבה להאמין כל איש נאמן, אלא מוגבל מאד. כי בגמרא שם איתא שאין הדברים אמורים אלא במי שהדיין מכיר אותו בטוב טעם ויש לו ידיעה ברורה שדבריו אמת. אבל אם חסר תנאי זה, אין מאמינים אותו אפילו אם הוא תלמיד חכם ומוחזק כנאמן. וכן אמר בגמ' שם דרבא אדא בר מתנא לא האמין אף את רב פפא בגלל שלא היה יכול לומר עליו קים לי בגויה: "זימנין הווי יתבי קמיה [דרבא] רב פפא ורב אדא בר מתנא, אייתו ההוא שטרא גביה, אמר ליה רב פפא ידענא ביה דשטרא פריעא הוא, אמר ליה איכא איניש אחרינא בהדיה דמר, אמר ליה לא. אמר ליה אף על גב דאיכא מר, עד אחד לאו כלום הוא. אמר ליה רב אדא בר מתנא ולא יהא רב פפא כתב רב חסדא. בת רב חסדא קים לי בגויה, מר לא קים לי בגויה".

סמך לדברי האגר"מ מדברי התשב"ץ

יש להביא סמך להתירו של הגר"מ פ"ל מדברי התשב"ץ (חלק ב סימן ס) שמצינו שגם סמך על דין קים לי בגויה גבי איסור והיתר. שכתב לענין כשרות יין של האנוסים, שאע"פ שאין להם נאמנות על כשרות היין שהרי חשודים על ע"ז, ולכן סתם יינם אסור, מ"מ במקום שיכול אדם לומר עליו קים ליה בגויה, יינו מותר.

אולם חלוקים המה דברי התשב"ץ מדברי הגר"מ פ"ל, שהתשב"ץ איירי שם כשהוא אומר קים ליה באנוס זה שלא נכשל בע"ז, וממילא שוב יש לו נאמנות של עד אחד מאחר שלפי ידיעתו אינו חשוד בדבר. אבל הגר"מ פ"ל חידש עוד יותר, שאפ"י יודעים אנו שהוא חשוד בדבר זה ואין לו כח של נאמנות עד אחד, מ"מ ניתן להאמינו אם אפשר לומר עליו קים לן בגויה שלא יכשיל את אחרים.

ההיתר הוא רק בדיעבד

אולם אע"פ שחידש הגר"מ פ"ל שאף במקום דליכא נאמנות מדיני התורה שייך נאמנות באיסורין מצד קים לי שלא יכשילני, מ"מ לא התיר אלא בשאי אפשר באופן אחר. ולכן, לענין מעשה, יש לבדוק בכל מקרה בפני עצמו אם ראוי לסמוך על היתר זה.

ההיתר רק באדם שיודע בענייני כשרות

ועוד יש להעיר, דבר פשוט הוא דהיתר הג"ל שייך אך ורק בבני אדם שיודעים ומכירים בהלכות כשרות, וכתנאי הראשון של נאמנות עד אחד. שאם אינם יודעים, מה שייך להאמינם אחר שאין יודעים בין ימינם לשמאלם. וצריך להיזהר בזה מאוד, כי יש כמה ענייני כשרות שאין העולם מכירים בהם. וקשה מאוד לבדוק את כל הבעיות שיכולות להתעורר. ולמעשה, כשהבן החזמן לאכול אצל הוריו שאין מקפידים על הכשרות והם מבטיחים שיסדרו הכל בכשרות, מוטל עליו לבדוק מה כוונתם בזה, ומה מדרגת הבנתם בענייני כשרות. ובלא זה אין לסמוך עליהם.

סיכום הדברים

א. עד אחד נאמן באיסורים, ולכן מותר כל אדם לאכול בבית חבירו מבלי לחשוש שהמאכלים שהוגשו לפניו אסורים.

ב. אין מאמינים עד אחד באיסורים אלא בב' תנאים: א' שהוא מבין בפרטי האיסור. ב' שהוא אינו חשוד על האיסור. ולפיכך, אם החזמן לאכול אצל מי שאינו מקפיד על הכשרות, אסור לאכול אצלו כיון שהוא חשוד בדבר.

ג. האגרות משה מחדש שיש אופן שיכולים לסמוך על אדם אע"פ שהוא חשוד בדבר. והוא, כשיודע באדם זה שבזוה"א שלא ירצה להכשילוהו באיסור. ואמנם, דוקא כשמכיר בו בידיעה עצמית וברורה מאד, וגם הוא מקרוביו. [התשב"ץ כתב כיצא בזה, שיכול אדם לומר על אחד מן האנוסים דקים לי בגויה שאינו עובד ע"ז.]

ד. התירו של האגרות משה לא נאמר אלא בדיעבד כשאי אפשר בענין אחר.

ה. אין לסמוך על היתר הג"ל אלא כשהאדם שסומכים עליו מכיר בענייני כשרות.

[1] צא ולמד ממה ששמעתי משליח אחד ששמע מבני הבית אחד, שאמר לו שכשרות הבהמה תלוי במולת השוה, דאם השוה מולד כשר ואם לאו אינו כשר.

[2] מה טוב ומה נעים להעיר שעל פי הרוב אנו נפגשים כיום בתוספת המכה שבעוד האבות רחוקים מיהדות, הבנים מתקרבים ובאים לתורה.

[3] ויש להעיר, שמשפחות הנמרא בכחכות משמעו שדין קים לי נאמר גם במי שאינו קרוב, שהרי הקשה רב אדא בר מתנא לרבא: "אילי יואה רב פפא בבת רב חסדא" הרי ידענו רב אדא בר מתנא בפשיטות שהיה שייך לרבא ודין קים לי בגויה אף אצל רב פפא אע"פ שלא היה קרובו. ואמנם, זשיגאו רב פפא שהיה תלמידו מובחן על רבא היה משמש אותו חסיד ועל כן נחשב כבנו [ראה בתוס' שכתב ב"ב ד"ה רב פפא, זמכבאר שהיה מגדולי תלמידיו].

הנה בגיליון הנכבד דשבווע העבר, שבת פרשת תולדות תשפ"ה, כתב ראש ישיבתנו הרב פרעסקאט שליט"א, דברים מאירים ומזהירים בטוב טעם ודעת בסוגיא חמורה דתרגול הוודו (Tukey). ובתוך דבריו הביא את סברת הגאון המפורסם הגר"י בלסקי זצ"ל להתיירא.

ואף דח"ו להקל ראש בדברי גאון זה, מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך, ונפשי בשאלתי להעיר בענין זה, כי לכאורה איכא כמה דוכתי דקשיין לי בהאי התיירא, ואבאר את הדברים בעזרה ש"ת.

Rabbi Eliyahu Rapoport Bais Menachem Chabad Center, Chicago

עולם הפרשה

Who was concerned that she would have to marry Esav, Leah or Rachel?

The pasuk (Vayeitzei 29:17) contrasts the appearance of Rochel and Leah; Rochel was beautiful, whereas Leah's eyes were רכות. Although the term רכות bears some ambiguity, it is clear that it is an uncomplimentary description[1].

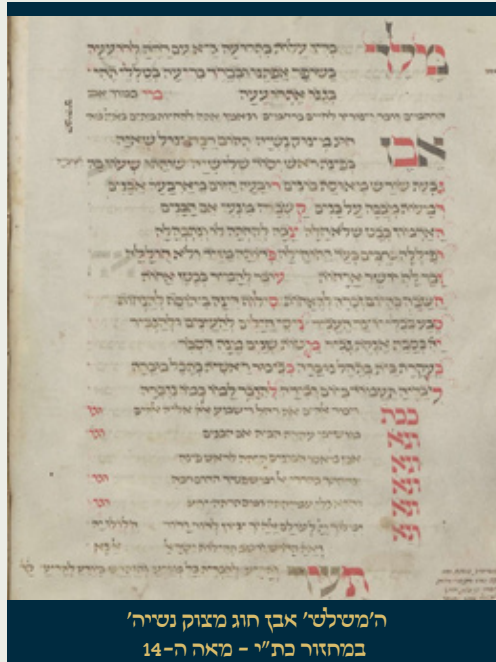
This contrast does not necessarily indicate that Leah and Rochel looked significantly different. Aside from their eyes, they possessed equal beauty (Tanchuma Yashan 12; Bechor Shor). Considering that Rochel and Leah were twins (Seder Olam Rabba 2), perhaps the intent of the pasuk is that aside from their eyes, they were identical in appearance. This explanation would account for how Yaakov was able to be fooled into believing that Leah was actually Rochel.

Why would the Torah make a disparaging comment about Leah? The Gemara (Bava Basra 123a) explains that the Torah is in fact lauding Leah. When Leah and Rochel were born, the consensus was that the two sets of twin cousins would marry each other: the two elder twins (Esav and Leah) to each other and the two younger twins (Yaakov and Rochel) to each other (see Levush 29:18). According to some versions of the midrash (Tanchuma Yashan ibid.), this may also be the implication of several other midrashim who mention the תנאים, as the families exchanged documents committing to the two matches[2]. When Leah learned of Esav's true character, she was inconsolable. Her abundant tears caused her eyelashes to fall out, rendering her eyes רכות.

It is Leah's abundant tears and prayers that the Torah seeks to call our attention to here, again demonstrating the power of prayer to change a decree (Beraishis Rabba 70:15). When she married Yaakov, her fears were finally laid to rest, though these same fears would later be realized by her sister Rochel once it became apparent that she was barren.

Once Rochel realized she was barren, she began to fear that Yaakov would divorce her and that she would be forced to marry Esav (Beraishis Rabba 73:3) [3]. This is alluded to in Rochel's statement (30:23) after she gave birth to Yosef: "אֶסְפֹּר אֶלְקִים אֶת חַרְפְּתִי" — Hashem has hidden my shame. The word חרפה (shame) refers to a person who is uncircumcised, namely Esav[4] (Tanchuma Yashan Vayetze 20). Rochel prayed fervently to be saved from this predicament until finally "וַיִּזְכַּר אֱלֹקִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע" — Hashem heeded her prayers. By giving birth to a child, Rochel had been saved from being forced to marry Esav.

Rochel's prayers were not offered in isolation. On the pasuk in Tehilim "כִּי בְרַבִּים הָיוּ עַמְדֵי", the midrash

(ibid.) tells us that Yaakov and Leah also prayed for Rochel to have a child. Their collective prayers prevailed, and Rochel was blessed with a child. Leah's prayers were so powerful that her own male fetus was transformed into a daughter, and she gave birth to Dina, all so as not to encroach on Rochel's chance to mother two of the twelve shevatim (Rashi 30:21).

Rashi then goes on to say (30:22), based on the paytan[5], that the notion that Yaakov may divorce her and Esav would then marry her was also considered by Esav himself. It seems Rashi is emphasizing that this wasn't merely Rochel's personal fear; there was tangible threat posed by Esav:

"הוא שייסד הפייט: האדמון כבט שלא חלה צבה לקחתה לו ונתבהלה." As Rashi seems to presume that we are well versed with this piyut, let us briefly familiarize ourselves with the relevant passage. Rashi is referring here to the kedushta of R' Elazar Hakalir that we say on the first day of Rosh Hashana. Apropos the Torah reading of that day describing Hashem remembering Sara and her giving birth to Yitzchak, the first section of the kedushta[6] talks about Sara's giving birth in the month of Tishrei. In line with this theme, the second section[7] references Rivka giving birth, and the third section[8] refers to Rochel's ordeals and her eventual giving birth.

The paytan expresses this through the following phrases: **הָאֲדָמוֹן** — the red one, Esav **כְּבֵט שְׁלֵא חָלָה** — when he saw that she hadn't given birth[9]

לו צבה לקחתה לו — desired to marry her **וַנְתְּבַהֲלָהּ** — and she became afraid **וּפָלְלָה רַבִּים בְּעֵד הַתּוֹחֵלָה** — and she prayed many prayers for her hopes of having a child to be fulfilled

With the word רבִּים, the paytan seems to be referencing the above-mentioned midrash that Yaakov and Leah also prayed for Rochel, emphasizing the potency of the many prayers that were said on Rochel's behalf to overturn the decree.

We mentioned earlier the midrash that the families exchanged documents agreeing to the match between Esav and Leah. This suggests that Yitzchak, and even Rivka, agreed to marrying Leah to Esav. In Midrash Tanchuma (Vayetze 4) it says that Leah would have been suitable only to Esav!

Chasidus[10] offers a deeper perspective to the idea that Leah was destined to marry Esav. The difference between Rachel and Leah is the difference between a tzadik (or as the Rambam refers to it, a Chasid) and a ba'al teshuva (a man of self-restraint). Like the tzadik, Rachel was perfectly beautiful, with no blemish. Leah, whose eyes were impacted by her constant crying, represents the ba'al teshuva who constantly cries out to Hashem (see Rambam Hil. Teshuva 2, 4). This is why Leah was thought to be destined to marry Esav. It is specifically the ba'al teshuva, who has experience grappling with temptation or distraction and managing to overcome them, that stands uniquely qualified to have a positive impact on Esav. Unlike the tzadik who cannot relate to Esav's challenges or engage him in mutual conversation. This is also why Yaakov was punished for not allowing Dina to marry Esav (Rashi, 32, 23); Dina, who shared the characteristics of her mother Leah (Rashi, 34, 1) may well have possessed the potential to influence Esav to change. Indeed, it was these very characteristics of Dina's that she utilized to connect with and 'convert' the 'girls of the land' (Be'er Mayim Chaim, Vayishlach 34, 1).

The Sochatchover Rebbe (Rabbi Shmuel Bornsztain 1855 - 1926) elaborates on this point explaining how unlike Yaakov, Esav was born with strong desires to stray from the path of righteousness but that he was meant to overcome these tendencies and thereby attain great heights. Leah would have been the perfect match for him in the method of serving Hashem, however once it became clear that Esav was not fulfilling his mission in this way, Leah was forced to marry Yaakov and fulfil this method of serving Hashem with him. Indeed, it is only after she marries Yaakov that a new chapter in his life begins, one filled with challenges and with the need to flee from evil (Shem Mishmuel, Vayetze 5679).

Rabbi Dr. Menachem Jacobs

עולם הרפואה

From Miracles to Modern Medicine: The Halachic Journey of Motherhood, IVF, and Embryo Exchange

This week's Parsha, Vayeitzei, introduces us to Rachel's struggle with infertility.

Leah bears child after child—shevet after shevet—Rachel remains childless. Finally, Rashi (בראשית ל, כא) tells us that Rachel conceives, and both Leah and Rachel find themselves expecting. Through Ruach HaKodesh, Rashi explains that Leah became aware she was destined to have a male child, while Rachel was destined to have a female child. Leah, sensitive to her sister's anguish, prayed to Hashem, asking to forgo her own son if it meant preserving Rachel's dignity. In a miraculous turn, as described by Targum Yonatan (above also on כא, ל, בראשית ל, כא), their prayers resulted in an exchange of embryos: Dinah, originally conceived by Rachel, was carried and born by Leah, while Yosef, originally conceived by Leah, was carried by Rachel.

For thousands of years, this account in the Targum Yonatan may have seemed purely miraculous, with no real-world parallel. It was not until 1978, with the birth of Louise Brown, the world's first IVF baby, that a comparable scenario was realized. The groundbreaking work of Dr. Robert Edwards and Dr. Patrick Steptoe in the United Kingdom introduced the first successful human embryo transfer which earned them the 2010 Nobel Prize in Physiology or Medicine and revolutionized reproductive medicine. IVF involves removing an egg from a woman's body, fertilizing it outside the body, and then implanting it into her—or another woman's—uterus.

For those steeped in medical Halacha, IVF represents one of the most complex issues faced by halachic authorities in the past century. Rav Eliezer Waldenberg (Tzitz Eliezer 15:45) objected strongly to the entire procedure of IVF. He argued that the mitzvah of pru u'rvu (the commandment to procreate) could not be fulfilled through IVF, as there is no precedent in halachic sources for such fulfillment.

הגרא"ר ולדנברג בצעירותו

However, most halachic authorities reject Rav Waldenberg's stringent view. Rav Ovadia Yosef (Teshuvot Yabia Omer vol. 8, Even Ha'ezer 21) permits IVF for infertile couples, specifically when the wife's own eggs are being fertilized. Similarly, Rav Yosef Shalom Elyashiv (cited in Nishmat Avraham 5:113) also permits IVF in such circumstances. Rav Shlomo Zalman Auerbach (also cited in Nishmat Avraham 5:113) adds a critical nuance: although IVF is permitted, infertile couples are not halachically obligated to undergo the procedure.[1]

A new set of questions arises when IVF involves implanting fertilized embryos in a woman other than the genetic mother. Female infertility is inherently more complex than male factor infertility, as it can involve challenges at multiple stages of reproduction.

For some women, the primary issue lies in producing an ovum during ovulation. In such cases, an ovum donated by another woman is fertilized and implanted into the intended mother, enabling her to carry and give birth to the child. In other cases, infertility stems from the inability of the intended mother's uterus to support a pregnancy. Here, the woman may be able to produce an ovum, but a surrogate must gestate and deliver the fetus. A third, more nuanced possibility arises with mitochondrial health issues, where a mother's ovum may lack viable cellular components necessary for sustaining life. In such cases, donor cytoplasm (ooplasm) from another woman supplements the ovum, effectively combining cellular contributions from two women to produce a viable embryo. This innovation creates an unprecedented scenario where a child may genetically inherit mitochondrial DNA from one woman and nuclear DNA from another, potentially resulting in the halachic consideration of multiple maternal contributors.

These scenarios raise fundamental halachic questions: Who is the true mother of the child—the genetic mother, who provides the ovum's nuclear DNA, the gestational mother, who carries and births the child, or, in the case of mitochondrial donation, the woman whose cellular contributions make the embryo viable? Can Halacha recognize the possibility of multiple mothers? This debate has no clear resolution in Halacha, with authorities offering diverse and often passionate perspectives on these complex and deeply human dilemmas.

In this discussion, which will span some weeks, we will explore the various sugyot and proofs brought by poskim, outline the key opinions, and highlight the compromises some modern rabbanim apply in practice.

[1] The interpretation of the Lubavitcher Rebbe's opinion is a subject of significant discussion among Chabad Rabbonim, reflecting a range of perspectives. The author makes no attempt to adjudicate between these claims.

Footnotes for Page 4

[1] Though many of the commentaries understand it in a positive light, for just a couple of the many examples: Onkelos translates the word רַכּוֹת as 'nice', Rashbam specifies that it refers to the beautiful 'gentle' color of her eyes, namely green [perhaps this refers to light blue]. (Thank you to R. SB Hazzan who helped me decipher Rashbam's French).

[2] Yaakov was 84 when he married Rachel and Leah. According to Seder Olam Raba, Rachel and Leah were 22 at that time. (R. Elazar of Worms, commentary to 29, 21, has them aged 21). This would mean that the agreement was made when Yaakov and Esav were at least 62 years old. (Seder Hadoros (2,192) discusses multiple opinions as to the ages of Rachel and Leah, suggesting they married Yaakov at ages ranging from 12

to 31. See also Ramban (35, 22) who assumes that at the time of Rachel's death, Leah was beyond childbearing years).

[3] Lekach Tov (Tehilim 55) seems to say that the original arrangement was for Esav to marry Rachel

[4] This follows the Midrash (cited by Da'as Zekainim 25, 25) that Yitzchak didn't circumcise Esav because he thought he was too unhealthy to endure the procedure. Rashi simply says generically that she was shamed by being told she would have to marry Esav.

[5] This aspect is found in the above-mentioned Midrash Raba too. Perhaps Rashi assumes more familiarity on the reader's part with the piyyutim of Rosh Hashana than with the midrashim directly?

[6] Starting with the words אַתְּ חַיִּיל יוֹם פְּקוּדָה, this section is known as the 'magen'.

[7] Starting with the words תַּעֲלֵת זֶה כַּחֲפֵץ לַהֲתַעֲלִיל, this section is known as the 'mechayeh'.

[8] Starting with the words אַבְנֵי חוּג מְצוּק נְשִׂיָה, this section is known as the 'meshalesh'. Minhag Chabad is to omit these 2nd and 3rd sections.

[9] Mizrahi understands the words כָּבֵט שְׂלֵא חָלָה to mean 'when Esav saw that Yaakov did not pray for Rachel'. However, most commentaries disagree with this interpretation.

[10] See sources cited in Likutei Sichos vol. 35, page 153, fn. 39 & 40. Cf. Toras Chaim 168c.